

Castelló a Morvedre.

Pron.: *núles* i gentilici *nulēros* a Torreblanca; i alguns: *nulencs* J. G. M., 1935; *núles* a la Pobla Torne-
sa, Cor., 1935; i en les enqs. de 1961, en els pobles
del voltant, i a la de Nules (xxix, 183-9).

MENCIONS ANT. 1178: *Nubles* (BSCC xvi, 386);
1224: *Nubles* (Huici i, 75); 1225: *Nubles* (Huici i,
94).

En avançar el setge i atac a la gran fortalesa de
Borriana els sarraïns demanen *parlar pleyt*, i després
de llarg regateig, ofereixen «retrien la vila --- dins 5
dies, per raho d'apareylar lurs coses, e irien-se'n, e
que hom que-ls guiàs tro a *Nul-les*, e --- que fossen
saus e segurs tro a *Nul-les* ---; e en aquesta manera
haguem Burriana» (Crònica de Jaume I (§ 177, Ag.
224.1f, 225.2): seguint el Rei el seu costum, ha posat,
com sempre. en boca dels interlocutors els noms i
fins la forma en què ells els hi digueren. Després,
però, ja ho posa en la forma que devia ser més usu-
al, llavors entre els cristians.

Concretament diu: «entorn de Nadal --- don Pero
Corneyl ab aquells 100 cavallers començaren a
garrejar a Honda, e *Nubles* e a Uxó, e a Almenara,
car no osaven entrar pus enjús en terra de sarraïns»
(§ 189, Ag. 235.1; l'ed. de Val., S. xvi, modernitza en
Nules). «Venc-nos missatge d'Uxó e de *Nubles* e de
Castro --- que'ns retrien los castells ---»; «donam
dia als de *Nubles* al tercer dia, qu'els exiren al figue-
ral, que és de *Mancopha*, e és de lur terme; e que
aquí fariem, ab cada u, nostre pleyt ---», «e puy
anam-nos veer ab aquels de *Nubles* e levam nostre
dinar, e-ls sarraïns menjaren ab Nós: que no voliem
parlar ab éls tro que fossen escalfats del menjar e del
vi, --- donam-los 1000 entre oveyles e cabres e 50
vaques e --- e anam-nos-en ab éls al castell, e ---
reteren-lo's» (Ag. 235, 293, 294, 296).

El 20-iv-1235 (o '36), el rei moro destronat de
València, Zeit Abuzeyt, dóna a l'esgl. de Sogorb:
«Xoda, Bueynegro, Villamalea et --- eam, quae in
proximo habere speramus, scilicet Ondam, *Nules*,
Huxon --- et Almenara, cum omnibus terminis ---
pro ut praedicta castra versus Segobricam con-
cluduntur» (Villan., *Vi. Li.* III, § 5, 228.6f., doc. tret de
la còpia «que existe en el Archivo de --- Vall de
Cristo cotejada con otra de --- la Iglesia de Segorbe»);
1250: *Nules* (Huici i, 513).

Des de 1251 ja s'imposa la forma moderna: *Nules*,
1251, 1280 (Huici i, 545; Mtz. Fdo., *Doc. Val.ACA* II,
988); 1320: «popula de *Nules* (BABL v, 11). També
Nules en la Cròn. de P. el Cerimoniós, ed. Pagès, V.
supra, s. v. *Alcosaiba*; 1393: *Nules* (ACA, 200, f° 11);
1403 (Mtz. Fdo., o. c. n° 2316). C. 1500: *Nules* en el
Somni de Joan Joan, v. 290), S. xvi, en el *Memorial*
Muñoz, BSC xiv, 430).

Aviat tota la població fou cristiana. Ja no figura en
els censos de moriscos del S. xvi; l'estat go-

vernamental de c. 1600 li troba només 220 veïns cri-
vells (*El Arch.* iv, 385b); Reglè el 1609, troba a *Nules*
318 cases (p. 103). I Cavanilles, tot donant detallada
descripció i avaluació de les produccions del terme,
diu, en efecte, que a primers del S. xvii no hi havia
més que 300 veïns, però aviat augmentà a 700, i en
el seu temps passarien de 1000 (i, p. 111).

Estimo ben establert que figura, en fonts rom. del
temps imperial, en la forma NOVLAS; si bé no consta
en l'Itin. Antoní (S. III), que és una de les més direc-
tes i segures; però sí en els vasos Apol·linars de
Vicarello: «AD NOVLAS», 22 milles al Nord de Saguntum,
i altres tantes de *Ildum*.¹ Sarthou reparant en això, i
en una inscr. (*CIL* II, 2408), trobada entre Vila-real i
Mascarell (que és quasi un suburbi de Nules), ho
identifica amb Nules (*BRAHist.* LXIII, 1913, 582); i en
la *GGRV, Cast.*, p. 185) afegia, amb raó, que «no está
en lo cierto Saavedra al suponerla en Bechí ---
creemos --- que corresponde a Villavieja antigua:
Nubles o *Noules*.²

Fem memòria que la Vila Vella, actualment segre-
gada com municipi, només és un parell de k. riu
amunt de Nules. L'Arquidiòcesi de Tarragona, en
l'època romana acabava «sota Nules: *ad Noulas*, dels
romans» (CCandi, *BABL* IX, 35): en efecte avui l'arxi-
prestat de Nules és l'últim de la diòcesi de Tortosa, i
allí mateix comença la de València.

Val a dir que aquest nom romà el tenim repetit,
amb tanta i més seguretat en altres parts de l'Espa-
nya oriental; ben cert repetició del mateix fet que
serví de fonament per al de Nules. I també allí tro-
bem aquest nom en aqueixa forma en temps imperi-
als i posteriorment, en la forma *Nubla, Nublas*.

2) Realment hi hagué un altre «ad NOVLAS» entre
Andalusia i la Manxa; del qual tenim més notícies,
que permeten situar-lo entremig de Còrdova i
Castulo (> *Cazlona*, p. jud. *Cazorla*, prov. Jaén, V.
supra el nostre art. *Carles / Benicarló*). Apareix citat
diveses vegades en la forma NOVLAS, i, una vegada,
NOVOLAS (Tovar, *Iber. Landeskunde*, vol. I, p. 109).
Aquest l'identifica (coincidint clarament forma i geo-
grafia) amb *Nubla*, aldea, agre. al mun. de La Iruela
(prop de Peal de Becerro) en el mateix p. jud. de
Cazorla.

3) Un altre *Nubla*, testificat des d'antic en el Reg-
ne de Múrcia, on avui ja no resta sinó com a nom de
muntanya, i d'un districte rural. Però Mz. Pi. trobà
Nubla en un doc. de 1272, que situa «en la huerta
de Murcia» (*Docs. Ling.* 366.11). Aquest apareix so-
vint, en efecte, al Rept. de Múrcia (c. 1270) (ed. Tor-
res Fontes, 232.10) com «*alcaria de Nubla*» cit. junt
amb *Albualeja d'Almunia* (molt repetidamen-
te mateix nom: 184, 197, 198, 199, 108, 210, 212, 219, 224,
226, 232, 233); «una suerte de alvar, ovo en *Nubla*»